

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

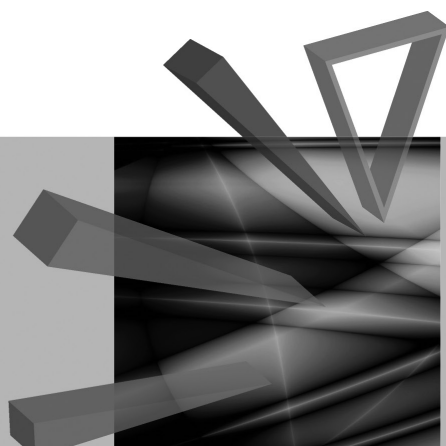
RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

315

Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie

Tom 2

Redaktorzy naukowi

Jan Rymarczyk

Małgorzata Domiter

Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: K. Halina Kocur

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-404-2 (tom 2)

ISBN 978-83-7695-327-4 (całość)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Wpływ integracji w ramach strefy euro na konkurencyjność gospodarki narodowej w ujęciu międzynarodowym w kontekście kryzysu	11
Michał Nowicki , Konkurencyjność Unii Europejskiej a kryzys zadłużeniowy strefy euro	22
Alina Nychyk , Problem rozszerzenia Unii Europejskiej na przykładzie Ukrainy	32
Anna Odrobina , Alianse technologiczne w międzynarodowej współpracy badawczo-rozwojowej	41
Paweł Pasierbiak , Ekonomiczne efekty utworzenia strefy wolnego handlu między Unią Europejską i Koreą Południową	52
Sławomir Pastuszka , Wpływ kryzysu gospodarczego na rozwój nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej	63
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , Stan i perspektywy rozwoju handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE i NAFTA	75
Bożena Pera , Wymiana handlowa towarami zaawansowanymi technologicznie w krajach Unii Europejskiej w okresie dekonjunkury gospodarczej (2007-2012)	87
Agnieszka Piasecka-Głuszak , Korzyści z wdrożenia <i>lean management</i> w polskich przedsiębiorstwach w dobie kryzysu – wyniki badań ankietowych.....	99
Waldemar Pierzchlewski , Koncepcje zarządzania formą walki z kryzysem w przedsiębiorstwie	112
Eugeniusz M. Pluciński , Idea wielu prędkości integracji europejskiej – mit czy konieczność? Wybrane aspekty w kontekście zarządzania kryzysem w Eurolandzie	118
Katarzyna Puchalska , Innowacyjność regionu a nakłady na działalność innowacyjną podmiotów z kapitałem zagranicznym.....	131
Lukasz Puślecki , Strategiczne aliane technologiczne w sektorze biofarmaceutycznym – aliane otwartych innowacji	141
Zdzisław W. Puślecki , O niestabilności cen żywności na współczesnym rynku globalnym	150
Magdalena Rudnicka , Globalne tendencje w handlu usługami	162
Piotr Rybicki , Integracja lokalnych rynków gospodarczych w odniesieniu do instytucji klastra gospodarczego	172
Jan Rymarczyk , Internacjonalizacja i globalizacja giełd papierów wartościowych.....	181

Jerzy Rymarczyk , Antykryzysowe działania Europejskiego Banku Centralnego.....	201
Paweł Sekuła , Analiza determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Europie.....	211
Anna Skoczylas , Zewnętrzne determinanty innowacji w Polsce	221
Joanna Skrzypczyńska , Przyczyny braku kompromisu w Rundzie Rozwoju WTO	229
Przemysław Skulski , Wykorzystanie reklamy na międzynarodowym rynku uzbrojenia	237
Tadeusz Sporek , Znaczenie Indii i Chin w globalnej gospodarce.....	252
Ewelina Stachurska-Rak , Argentyński kryzys gospodarczy – scheda peronizmu	260
Michał Staszaków , Parki naukowo-technologiczne - miejsce wsparcia innowacyjnego biznesu.....	269
Beata Stępień , Zarządzanie wartością dla klienta w przedsiębiorstwach polskich i międzynarodowych – teoria a wyniki badań empirycznych	278
Agnieszka Szańca , Rola międzynarodowego zarządzania zasobami ludzkimi w projektach wielokulturowych	289
Barbara Szymoniuk , Procesy integracyjne przedsiębiorstw w klastrach w warunkach spowolnienia gospodarczego.....	299
Alina Szypulewska-Porczyńska , Delegowanie pracowników w UE: zasady i analiza empiryczna	308
Paweł Śliwiński , Struktura rachunku finansowego w bilansie płatniczym a zaburzenia na rynku walutowym w Polsce w okresie 2000-2012	319
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na kształtowanie zrównoważonego rozwoju regionu lubuskiego.....	329
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Instytucja upoważnionego przedsiębiorcy w Unii Europejskiej.....	340
Maciej Walkowski , Dylematy Polski związane z potencjalnym uczestnictwem w europejskim projekcie unii bankowej	351
Zbigniew Wiktor , Wpływ światowego kryzysu na gospodarkę i politykę Chin. Czy można mówić o kryzysie w Chinach?	364
Marta Winiewicz-Bosy , Wpływ kryzysu na wyścigi konne na świecie.....	377
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnjak-Krzykacz , Jakość rządzenia w warunkach kryzysu	390
Marek Wróblewski , Aktywność pożyczkowa MFW wobec globalnego kryzysu finansowego.....	401
Waldemar Zadworny , Ocena efektywności systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 w przedsiębiorstwach województwa lubelskiego.....	413
Dominika Zenka-Podlaszewska , Rola zarządzania ryzykiem oraz przejrzystości w łańcuchach dostaw w złożonych warunkach gospodarowania.....	425

Wojciech Zysk , Międzynarodowe obroty usługowe w latach 2004-2011	435
Katarzyna Żukrowska , Czynniki integrujące i dezintegrujące rynki regionalne i globalne podczas dekonjunktury na przykładzie kryzysu 2008+ ...	446
Anna Żyła , Charakterystyka azjatyckiego modelu rozwoju gospodarczego w świetle teorii oraz doświadczeń krajów zaliczanych do pierwszej i drugiej generacji „azjatyckich tygrysów”	459

Summaries

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Impact of integration within the euro zone on the international competitiveness of the national economy in the context of the crisis	20
Michał Nowicki , Competitiveness of the European Union in the context of euro zone debt crisis	31
Alina Nychyk , The problem of the European Union enlargement on the example of Ukraine.....	40
Anna Odrobina , Technology alliance in international R&D cooperation.....	51
Paweł Pasierbiak , Economic effects of the European Union-South Korea free trade agreement.....	62
Sławomir Pastuszka , Impact of the economic crisis on the development of the new Member States of the European Union	74
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , State and growth prospects of foreign trade in agri-food products of the European Union and NAFTA	86
Bożena Pera , International trade of the European Union in high technology products during the economic downturn (2007-2012)	98
Agnieszka Piasecka-Głuszak , The benefits of implementing lean management in Polish enterprises in the era of crisis – survey results.....	111
Waldemar Pierzchlewski , Management conceptions as a form of a fight with a crisis in an enterprise	117
Eugeniusz M. Pluciński , The idea of “multi speed” of European integration: myth or necessity? Selected aspects in the context of the management of crisis within eurozone	130
Katarzyna Puchalska , Innovativeness of a region vs. expenditures on innovative activities of entities with foreign capital.....	140
Łukasz Puślecki , Strategic technology alliances in the biopharmaceutical industry – open innovation alliances	149
Zdzisław W. Puślecki , About the volatility of food prices in the modern global market	161
Magdalena Rudnicka , Global trends in services trade.....	171
Piotr Rybicki , Integration of local economic markets in relation to economic cluster institution	180

Jan Rymarczyk , Internationalization and globalization of stock exchanges ..	200
Jerzy Rymarczyk , Anti-crisis measures of the European Central Bank	210
Paweł Sekuła , An analysis of the determinants of foreign direct investment in Europe.....	220
Anna Skoczylas , International determinants of innovation in Poland.....	228
Joanna Skrzypczyńska , The reasons for the lack of compromise in the negotiations in the WTO Development Round	236
Przemysław Skulski , The use of advertisement on the international arms market	250
Tadeusz Sporek , The importance of India and China in the global economy.	259
Ewelina Stachurska-Rak , The economic crisis in Argentina – legacy of Peronism.....	268
Michał Staszaków , Science and technology parks – support for innovative business.....	277
Beata Stępień , Customer Value Management in Polish and international enterprises – the theory and empiric analysis outcome	288
Agnieszka Szańca , The role of international human resource management in multicultural projects	298
Barbara Szymoniuk , Integrational processes of enterprises in clusters in the conditions of economic downturn	307
Alina Szypulewska-Porczyńska , Posting of workers in the European Union: rules and empirical analysis.....	318
Paweł Śliwiński , Structure of financial account in the balance of payments and foreign exchange market disorders in Poland in the period from 2000 to 2012	328
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , European Union regional policy and its impact on the sustainable development of the Lubuskie region	339
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Authorised economic operator in the European Union	350
Maciej Walkowski , Polish dilemmas regarding a potential participation in the European banking union.....	363
Zbigniew Wiktor , The influence of the world crisis on the economy and policy of China. Is there a crisis in China?	376
Marta Wincewicz-Bosy , Impact of the crisis on horse racing in the world	389
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnaiak-Krzykacz , The quality of governance in the conditions of the crisis.....	400
Marek Wróblewski , International Monetary Fund's lending activity towards the global financial crisis	412
Waldemar Zadworny , Assessment of effectiveness of Environmental Management System in accordance with ISO 14001 in enterprises of the Lublin Voivodeship.....	424

Dominika Zenka-Podlaszewska , The role of risk management and visibility in supply chains under complex economic conditions	434
Wojciech Zysk , International trade in services in the years 2004-2011	445
Katarzyna Żukrowska , Integrating and disintegrating factors of regional and global markets during the downturn of economy on the example of 2008+ crisis.....	458
Anna Żyła , Characteristics of the Asian model of economic development in the light of international relations theories and the economic experience of East Asian tigers	470

Anna Skoczylas

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZEWNEŹTRZNE DETERMINANTY INNOWACJI W POLSCE

Streszczenie: Poprawa jakości siły roboczej oraz towarzyszące otwieraniu polskiej gospodarki jej umiędzynarodowienie wyzwoliły nowe możliwości i bodźce do wdrażania innowacji. Wzrost dostępności w Polsce zewnętrznych efektów międzynarodowej wiedzy jako skutku umiędzynarodowienia gospodarki pobudzał działania przedsiębiorstw z kapitałem krajowym do zwiększania zdolności absorpcyjnej, ułatwionej przez wzrost obfitości kapitału ludzkiego. Celem niniejszego artykułu jest próba analizy w jaki sposób Polska wykorzystwała kapitał zagraniczny do rozwoju innowacyjności gospodarki.

Słowa kluczowe: innowacje, kapitał zagraniczny, kapitał ludzki.

Kraje poddane transformacji, a więc i Polska, nie miały możliwości akumulacji wiedzy, na której są oparte innowacje. Odizolowane od gospodarki światowej nie były odbiorcami efektów zewnętrznych wiedzy generowanej przez międzynarodowe otoczenie. Prowadzone badania, które teoretycznie mogły stanowić początek procesu akumulacji wiedzy, oderwane były od realiów gospodarki rynkowej. Choć więc, z jednej strony, funkcjonował sektor badawczy, to nie generował on wiedzy niezbędnej dla innowacji. Z drugiej strony, przedsiębiorstwa nie wykazywały zainteresowania wykorzystaniem tego typu wiedzy. Dziedzictwem gospodarki planowej było ubóstwo wiedzy zakumulowanej przez przedsiębiorstwa, co z kolei wyznaczyło im rolę imitatorów.

Międzynarodowe źródła innowacji są związane z liberalizacją zewnętrzną gospodarki polskiej, wyzwalającej nowe procesy i – co ważniejsze – nowe możliwości towarzyszące międzynarodowemu przepływowi czynników produkcji i towarów. Fakt, że zakumulowana wiedza jest nierównomiernie ulokowana między podmiotami w skali światowej oraz że wiedza ma w znacznej mierze charakter dobra publicznego, umożliwia jej transfer i rozprzestrzenianie się także w skali międzynarodowej. To z kolei stwarza nowe możliwości rozwojowe krajom, które posiadają i zwiększają zdolności do wchłaniania tej wiedzy.

Za główne międzynarodowe kanały przepływu wiedzy uznaje się przepływ towarów i usług, siły roboczej oraz kapitału, głównie w postaci inwestycji bezpośrednich, a więc także działalność przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Ze względu na olbrzymi napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich do Polski po 1994 r. zastanawiać się będziemy, czy umiędzynarodowienie polskiej gospodarki w postaci działalności przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego pobudzało wzrost jej innowacyjności oraz jakie były mechanizmy tego wpływu¹.

W literaturze wyodrębnia się kilka głównych kanałów rozprzestrzeniania zagranicznych innowacji, będących efektem działania w danym kraju przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Są to:

1) Efekt naśladownictwa, imitacji przez krajowe przedsiębiorstwa technologii, produktów, marketingu czy metod zarządzania. Przy bardzo dużej różnicy w poziomie szeroko rozumianej technologii między przedsiębiorstwami krajowymi i zagranicznymi efekt ten jest mniejszy niż w przypadku, gdy różnice te są niewielkie.

W sytuacji braku luki technologicznej efekt ten jest niewielki lub nie występuje. W przypadku krajów transformujących się efekt ten miał szczególnie duże znaczenie w pierwszych latach otwierania gospodarki, mimo iż luka technologiczna była większa niż po 2000 r. Wynikało to z siły nacisku konkurencyjnego z udziałem kapitału zagranicznego przy jednak mniejszej – niż w większości krajów rozwijających się – luce technologicznej, z wyższego poziomu kwalifikacji siły roboczej, a także większych możliwości kopiowania zagranicznej wiedzy (brak ustawodawstwa dotyczącego ochrony własności intelektualnej). Równocześnie, co ważniejsze, wspomniany efekt naśladowania miał częściej charakter kopiowania, a znacznie rzadziej – charakter innowacji rozwojowych (*incremental*).

2) Przesuwanie wykwalifikowanej siły roboczej z przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego do krajowych. Dotyczy to także sytuacji, gdy wcześniej zatrudnieni w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego, korzystając z wiedzy i doświadczeń tam zdobytych, otwierają własne przedsiębiorstwa. Warto pamiętać, że skutki przepływu siły roboczej są inne w przypadku odwrotnego kierunku przepływu siły roboczej, tj. z przedsiębiorstw krajowych do tych z udziałem kapitału zagranicznego.

3) Zmiana powiązań kooperacyjnych między dostawcami i odbiorcami. Chodzi o zaopatrywanie się przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego u podmiotów krajowych, czyli stwarzanie przez pierwsze ze wspomnianych popytu na produkty krajowe, a także zaopatrywanie się przedsiębiorstw krajowych w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego. W pierwszym przypadku korporacje międzynarodowe, działające w danym kraju, mogą wspierać działania dostawców krajowych w zakresie poprawy jakości półproduktów, przykładowo przez wskazywanie na możliwości wprowadzenia innowacji, poprawę zarządzania. To z kolei

¹ B. Tether, T. Abdelouahid, *Are Services Starved on Research? An Analysis of UK' Firms Innovation Linkages with Specialist Knowledge Providers*, 2006, <http://www2.druid.dk/conferences/viewpaper.php?id=744&cf=8> (15.03.2013).

przekłada się na wzrost popytu korporacji na krajowe produkty. Z upływem czasu także inni krajowi dostawcy półproduktów przez efekt naśladownictwa mogą podejmować podobne działania. To z kolei zwiększyć może konkurencję między przedsiębiorstwami krajowymi w zakresie dostaw dla przedsiębiorstw zagranicznych działających w danym kraju, ale i uruchamiać sprzedaż za granicę. Równocześnie krajowi odbiorcy półproduktów wytwarzanych przez krajowych dostawców mogą naśladować wspomniane proinnowacyjne działania przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Oznacza to rozpowszechnianie się zakumulowanej przez zagraniczne przedsiębiorstwa wiedzy nie tylko na krajowych dostawców półproduktów, ale także na krajowych producentów dóbr finalnych².

4) Eksport przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym działających w danym kraju jest kolejnym kanałem wpływu ich obecności na działalność przedsiębiorstw krajowych. Oprócz efektu naśladownictwa w podejmowaniu eksportu przez przedsiębiorstwa krajowe aktywność eksportowa korporacji zagranicznych może umożliwić wykorzystanie przez przedsiębiorstwa krajowe kanałów zbytu zagranicznych korporacji. Obniża to koszty wejścia na zagraniczne rynki.

5) Wzrost nacisku konkurencyjnego, stwarzającego bodźce do zwiększenia przez krajowe przedsiębiorstwa efektywności działania, w tym uruchomienia pozacenowych instrumentów konkurencji. Z drugiej jednak strony zagraniczne korporacje działające w danym kraju mogą przyczynić się do spadku udziału w rynku przedsiębiorstw krajowych. To z kolei obniżyć może skalę ich działania i prowadzić do zwiększenia kosztów jednostkowych, a więc pogorszenia konkurencyjności produkcji.

Powstaje pytanie, jakie były kanały rozpowszechniania się wiedzy, związane z działalnością w Polsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego, jakie czynniki sprzyjały wspomnianemu procesowi oraz jakie były ich skutki dla przedsiębiorstw krajowych i dla gospodarki. Jakież też były bariery procesu upowszechniania się międzynarodowej wiedzy, wynikające ze wspomnianego działania?

Jak pokazują liczne badania nad krajami rozwijającymi się i krajami pokonującymi dziedzictwo gospodarki planowej, wielkość, mechanizm i skutki rozprzestrzeniania się wiedzy w związku z działalnością w danym kraju przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego dla przedsiębiorstw z udziałem kapitału krajowego są dalece zróżnicowane i zależą od wielu czynników. Są to czynniki umiejscowionych po stronie zarówno korporacji zagranicznych, jak i krajowych odbiorców tych efektów, warunków panujących w danym kraju, rodzaju innowacji (przykładowo produktowe a procesowe), których efekty są transferowane, i rodzaju powiązań między przedsiębiorstwami.

Wpływ rozprzestrzeniania się wiedzy płynącej z przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego może być różny, w zależności od wielkości udziału kapitału zagranicznego w kapitale przedsiębiorstwa (własność większościowa, mniejszościowa

² A. Salter, B. Tether, *Innovation in Services, Through the Looking Glass of Innovation Studies*, 2006. http://innovbfa.viabloga.com/files/Advanced_Institute_of_Magement___innovation_in_services___2007.pdf, (15.03.2013).

wa, filie zagranicznych korporacji), sposobu wejścia przedsiębiorstw zagranicznych na dany rynek (prywatyzacja, przejęcia a połączenia, *greenfield*) oraz okresu ich działania w danym kraju.

Kluczowe znaczenie dla rozpowszechniania się wspomnianego wpływu ma również zdolność absorpcyjna krajowych przedsiębiorstw: zdolność do adaptacji płynącej z zewnątrz wiedzy i dostosowania jej do własnych potrzeb. Internalizacja wiedzy tworzonej przez inne podmioty wymaga posiadania przez przedsiębiorstwo z udziałem kapitału krajowego kapitału ludzkiego oraz potencjału badawczego. Są one warunkiem przełożenia wiedzy zewnętrznej na wewnętrzną oraz jej wchłonięcia. Duże znaczenie dla rozprzestrzeniania się wiedzy płynącej od przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego ma więc wielkość luki technologicznej między dwoma analizowanymi grupami. Jeśli korzyści te rosną wraz ze wzrostem wielkości wspomnianej luki, to jednak luka ta nie może być zbyt duża, bowiem taka wielkość implikowałaby brak znaczenia zdolności absorpcyjnej we wchłanianiu wiedzy pochodzącej z zewnątrz. Istotne są też cechy przedsiębiorstw krajowych, w tym posiadanie umiejętności działania na rynku zagranicznym. Krajowi eksporterzy nie tylko lepiej potrafią działać w warunkach nasilonej konkurencji, ale także posiadają większą zdolność do wchłaniania zagranicznej wiedzy. Wspomnieć również należy, że upowszechnienie się wiedzy płynącej od przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego zależy też od rodzaju powiązań między przedsiębiorstwami krajowymi i zagranicznymi (dostawca półproduktów czy odbiorca półproduktów od korporacji, wewnątrzgałęziowe czy międzygałęziowe), rodzaju innowacji (produktowe a procesowe), które generują korzyści zewnętrzne, przestrzeganie praw własności intelektualnej przez przedsiębiorstwa lokalne i wiele innych czynników. Wielorakość czynników, które wpływają na skalę i efekty rozprzestrzeniania się wiedzy przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego, utrudnia wyciąganie jednoznacznych wniosków z przeprowadzonych badań³.

Badania nad międzynarodowymi korzyściami zewnętrznymi z wiedzy, towarzyszącymi napływowi bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do nowych krajów członkowskich, w tym także do Polski, są bardzo zróżnicowane. Dotyczy to zastosowanej metodologii badania, zakresu przedmiotowego (sektory gospodarki) i podmiotowego (ilość przedsiębiorstw, ich wielkość), rodzaju B+R (zakumulowane za granicą czy w kraju), rodzaju powiązań między przedsiębiorstwami krajowymi i zagranicznymi (horyzontalne a wertykalne, powiązania wynikające z dostaw przedsiębiorstw krajowych dla przedsiębiorstw zagranicznych i dostaw przedsiębiorstw zagranicznych dla krajowych), form innowacji, okresu analizy, roli czynników krajowych, w tym absorpcji, luki technologicznej i kwalifikacji siły roboczej oraz skutków wspomnianych powiązań (wydajność pracy, wzrost produkcji).

Wyniki badań nad efektami upowszechniania się wiedzy płynącej z działalności przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego zależą też od tego, jaki kraj jest

³ J. Fagerberg, D.C. Mowery, R.R. Nelson (red.), *The Oxford Handbook of Innovation*, Oxford University Press, Oxford 2006.

przedmiotem analizy, a na wyniki badań wpływa znacząco to, czy są to kraje o rozwiniętej gospodarce rynkowej, czy też nie⁴. Potwierdza to zróżnicowanie występowania i wpływu rozpowszechniania się zewnętrznych efektów wiedzy na gospodarkę w zależności od wyżej wspomnianych czynników, których oddziaływanie też zmienia się w czasie.

Badania nad efektami rozpowszechniania się wiedzy płynącej z działalności w Polsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego znacznie częściej niż podobne badania nad gospodarkami innych nowych krajów członkowskich UE wykazują pozytywne efekty rozpowszechniania się wspomnianej wiedzy. W polskim przemyśle znacznie częściej niż w przemyśle większości nowych krajów członkowskich, posiadających dziedzictwo gospodarki planowej, napływowi BIZ towarzyszył pozytywny wpływ upowszechnienia się wiedzy na wzrost wydajności pracy czy produkcji. Nieliczne są badania, które wykazują negatywne skutki takich działań. Jednakże oba wspomniane badania dotyczą połowy lat 90., a więc początkowego okresu napływu BIZ do Polski⁵.

Ewidentna jest zależność wyników badań od okresu analizy. Szacunki z lat 1994-1998 czy lat 1994-1997 wykazywały negatywne skutki działania przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego dla przedsiębiorstw krajowych Polski, działających w takich samych branżach przemysłu, jak firmy zagraniczne (tzw. powiązania horyzontalne). Innymi słowy, oba wspomniane badania pokazują, iż działania przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego przyczyniały się do „wypychania” z polskiego rynku przedsiębiorstw krajowych. Wspomnieć jednak należy, że w literaturze przedmiotu znajdują się również głosy twierdzące, że sytuacja ta nie była aż tak niekorzystna dla polskich przedsiębiorstw – wykazywała jedynie brak poważniejszych dodatnich skutków horyzontalnego sposobu oddziaływania przedsiębiorstw zagranicznych na krajowe, lecz nie powodowała efektów ujemnych. Wykazywano też, iż we wspomnianym okresie zagraniczne inwestycje bezpośrednie były ważnym kanałem transferu technologii do działających w Polsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego.

Zupełnie inne są wyniki szacunków obejmujących późniejszy okres (po 1999 r.) oraz badania długookresowe obejmujące często 10-letni okres. Co ważniejsze, niezależnie od stosowanej metodologii i zakresu badań wpływu upowszechniania się innowacji mających źródło w działalności przedsiębiorstw zagranicznych oraz wpływu powiązań między krajowymi i zagranicznymi przedsiębiorstwami, ich wyni-

⁴ Według szacunków J. Bitzera i in. (zob. *Productivity spillovers through vertical linkages: Evidence from 17 OECD countries*, <http://www.nottingham.ac.uk/gep/documents/papers/2007/07-26.pdf> (15.02.2013)) przeprowadzonych dla lat 1989-2003 wydajnościowe efekty upowszechniania się wiedzy płynącej od działających w danym kraju przedsiębiorstw zagranicznych do krajowych, towarzyszącej dostawom przedsiębiorstw krajowych do zagranicznych, były nie tylko znaczące, ale także większe niż te występujące w rozwiniętych krajach OECD.

⁵ Forfas, *Service Innovation in Ireland – Option for innovation policy*, 2006. http://www.forfas.ie/media/forfas060928_services_innovation_full_report.pdf (15.02.2013).

ki dla okresu po 1999 r. są podobne, a jakościowo odmienne od przeprowadzonych dla lat 90.

Badania Torlaka z roku 2007 dla lat 1993-1999, uwzględniające regionalne efekty działań przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego, pokazują, iż w polskich regionach o silnym nasyceniu BIZ wpływ efektów zewnętrznych z działalności przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego na wzrost wydajności pracy regionu jest znacznie silniejszy niż w regionach o małym nasyceniu BIZ. Fakt, iż w Polsce regiony o większym nasyceniu BIZ są bardziej rozwinięte, nasuwa spostrzeżenie, iż działające tam przedsiębiorstwa krajowe mogą mieć większą zdolność absorpcyjną niż te działające w regionach słabiej rozwiniętych. Wskazuje to na ważne znaczenie zdolności przedsiębiorstw krajowych do wchłaniania przez nie innowacji generowanych przez przedsiębiorstwa zagraniczne⁶.

Zagraniczni partnerzy działający w danym kraju są zainteresowani wzrostem wydajności pracy i jakości produktów dostarczanych przez krajowych dostawców. Przedsiębiorstwa zagraniczne, nawiązując współpracę z krajowymi dostawcami, często ją warunkują wprowadzeniem poprawy jakości produktów i wydajności pracy, a więc wprowadzeniem innowacji. Dostawom przedsiębiorstw krajowych dla zagranicznych towarzyszy więc przepływ innowacji z tych drugich do pierwszych. Przyczynia się to do wzrostu innowacyjności produkcji, w tym jakości wytwarzanych przez przedsiębiorstwa krajowe produktów. Liczne badania pokazują, iż dostawom półproduktów z polskich przedsiębiorstw do tych z udziałem kapitału zagranicznego towarzyszy upowszechnianie się pozytywnych efektów zewnętrznych zakumulowanej wiedzy z tych ostatnich do pierwszych. Wspomniane pozytywne efekty upowszechniania się wiedzy zakumulowanej przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego obserwowano niezależnie od stosowanej metodologii i zakresu przeprowadzonych badań. Niezależnie też od tego, czy badania obejmowały wyłącznie przemysł przetwórczy, czy także inne przedsiębiorstwa niefinansowe, skutki powiązań były pozytywne dla krajowych przedsiębiorstw. Równocześnie inni krajowi odbiorcy półproduktów wymuszali wprowadzenie innowacji przez ich dostawców.

Odmienne od prowadzonych dla lat 1994-1998 badań nad skutkami horyzontalnych efektów zewnętrznych, czyli skutkami działania przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego na działające w tej samej branży przedsiębiorstwa z udziałem kapitału krajowego, są też wyniki badań prowadzonych dla okresu po 1999 r. Te ostatnie badania pokazują, iż wydajność pracy w przedsiębiorstwach krajowych rosła, gdy w tych samych branżach przemysłu działały oba rodzaje przedsiębiorstw. W takiej sytuacji miały miejsce upowszechnianie się wiedzy płynącej od przedsiębiorstw zagranicznych do krajowych, wzrost intensywności tego przepływu oraz dodatni wpływ na wzrost wydajności pracy przedsiębiorstw krajowych. Zmiana

⁶ R.S. Baker, *The Lisbon Strategy – Making Change Happen*, Commission Staff Working Paper, SEC (2002) 29/2.

skutków wpływu wspomnianych powiązań po 1999 r. sugeruje poprawę zdolności do konkutowania przedsiębiorstw krajowych z przedsiębiorstwami zagranicznymi oraz towarzyszące temu zmniejszanie się luki technologicznej, a także poprawę zdolności absorpcyjnej przedsiębiorstw krajowych⁷.

Jedyny typ powiązań, którym nie towarzyszą rozpowszechnianie się wiedzy od przedsiębiorstw zagranicznych do krajowych i wzrost wydajności pracy tych ostatnich, to te, w których krajowe przedsiębiorstwa są odbiorcami dostaw przedsiębiorstw zagranicznych (*forward linkages*).

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że przyjęcie za teorią ewolucji, że wiedza ma charakter kumulacyjny, oznacza, iż warunkiem korzystania z niej jest jej posiadanie. Stanowi to istotny problem krajów słabiej rozwiniętych, w tym także nowych krajów członkowskich UE, które nie tylko odziedziczyły swego rodzaju awersję do innowacji, ale także słabo rozwinięty i niedostosowany do warunków gospodarki rynkowej sektor badawczy. Przed krajami tymi, w tym także Polską, stał problem bodźców do inwestowania w innowacje, a więc pokonania antyinnovacyjnego dziedzictwa. Bodźce takie wyzwoliło otwarcie polskiej gospodarki, w tym włączenie się w międzynarodowe potoki towarowe, napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich i towarzyszące im upowszechnianie się zewnętrznych efektów wiedzy. Ich internalizacja przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału krajowego wymagała posiadania zdolności do absorpcji wiedzy, którą wyznacza nie tylko prowadzenie badań naukowych – czynnik wewnętrznej akumulacji wiedzy, ale także akumulacja kapitału ludzkiego.

Poprawa jakości siły roboczej oraz towarzyszące otwieraniu polskiej gospodarki jej umiędzynarodowienie wyzwołyły nowe możliwości i bodźce do wdrażania innowacji. Wzrost dostępności w Polsce zewnętrznych efektów międzynarodowej wiedzy jako skutek umiędzynarodowienia gospodarki pobudzał działania przedsiębiorstw z kapitałem krajowym do zwiększenia zdolności absorpcyjnej, ułatwionej przez wzrost obfitości kapitału ludzkiego. Niewielkie nakłady na badania naukowe oraz ich powiązania z państwowym sektorem badawczym wskazują, iż badania te realizują głównie tylko jedną z dwóch możliwych funkcji, czyli zwiększenie zdolności do absorpcji innowacji. W mniejszym stopniu spełniają funkcje twórcze, będące warunkiem innowacji radykalnych, głównego czynnika tworzenia nowych rynków towarowych.

Działalność w Polsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego i szybko rozwijający się handel zagraniczny nasilały konkurencję na rynku krajowym, generując zaś zewnętrzne efekty międzynarodowej wiedzy, wymuszały na przedsiębiorstwach z kapitałem krajowym proinnowacyjne działania. Bardzo silny wzrost udziału nowych i zmodernizowanych produktów w produkcji przemysłowej, odzwierciedlający się także w poprawie jakości wytwarzanych towarów i ich przesunięciu do wyższego segmentu rynku, wzrost znaczenia różnicowania produktów

⁷ S. Cieśla, *Globalizacja i metropolizacja, niektóre aspekty badań polskiej przestrzeni*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 4.

w ekspansji bardziej na rynkach międzynarodowych niż krajowym sugerują, iż powstające i wdrażane innowacje miały charakter rozszerzający (*incremental*) wobec stworzonych i wdrażanych w krajach rozwiniętych innowacji radykalnych. Jeśli inspiracją do wdrażania tego typu innowacji była imitacja, to powinna ona stanowić fazę przejściową od awersji względem innowacji do upowszechnienia się innowacji wśród polskich przedsiębiorstw. Bez wzrostu nakładów na badania naukowe dalsze wysiłki na rzecz zwiększenia innowacyjności i towarzyszącego im zróżnicowania produktów będą dawały coraz mniejsze rynkowe efekty.

Doceniając bardzo dynamiczny proces upowszechniania innowacji wśród polskich przedsiębiorstw, nie należy tracić z pola widzenia konieczności przebudowy i rozwijania w przedsiębiorstwach sektora badawczego, co warunkuje powstawanie innowacji radykalnych i przyszłą ekspansję polskich firm na światowe rynki towarowe⁸.

Literatura

- Baker. R.S., *The Lisbon Strategy – Making Change Happen*, Commission Staff Working Paper, SEC (2002) 29/2.
- Bitzer J., Geishecker I., Görg H., *Productivity spillovers through vertical linkages: Evidence from 17 OECD countries*, <http://www.nottingham.ac.uk/gep/documents/papers/2007/07-26.pdf>, 15.02.2013.
- Cieśla S., *Globalizacja i metropolizacja, niektóre aspekty badań polskiej przestrzeni*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 4.
- Forfas, *Services Innovation in Ireland – Options for innovation policy*, 2006.
- Fagerberg J., Mowery D.C., Nelson R.R. (red.), *The Oxford Handbook of Innovation*, Oxford University Press, Oxford 2006.
- Pangsy-Kania S., *Czynniki rozwoju gospodarczego Polski*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001.
- Salter A., Tether B., *Innovation in Services, Through the Looking Glass of Innovation Studies*, 2006.
- Tether B., Abdelouahid T., *Are Services Starved on Research? An Analysis of UK' Firms Innovation Linkages with Specialist Knowledge Providers*, 2006.

INTERNATIONAL DETERMINANTS OF INNOVATION IN POLAND

Summary: Improving the quality of human resources and internationalization of Polish economy have opened new opportunities for innovation. The increase in the availability of external effects in Poland as the effect of international knowledge economy boosted the internationalization of companies with domestic capital to increase the absorption capacity, facilitated by an increase in the abundance of human capital. The aim of this article is to analyze how Poland has used foreign capital for the development of innovation in the economy.

Keywords: innovation, foreign capital, human capital.

⁸ S. Pangsy-Kania, *Czynniki rozwoju gospodarczego Polski*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001.